

Også i 2015 vil mange humanistiske akademikere være arbejdsløse eller lavt lønnede. Samtidig vil antallet af læger og tandlæger, ingeniører og jurister være for lavt. Hvorfor er vi så dårlige til at planlægge uddannelser? Adjungeret professor Nils Groes, DPU, mener, uddannelsessystemets uvidenhed om arbejdsmarkedets behov fører til fejluddannet humanistisk arbejdskraft.

Skal vi fodre svin med humanister?

* Ud af ti humanistiske akademikere får de ni arbejde. Det lyder jo smukt: Markedet virker. Men følger vi humanisternes gang ad karrierevejen, viser det sig, at mange humanister ender i job uden for deres kerneområde til en lavere løn. Humanistiske kandidaters aflønning i den private sektor ligger 15 procent under humanisternes aflønning i den offentlige sektor. Ser vi på deres arbejdsindhold, så finder vi ud af, at mange er receptionister på hoteller, korrekturlæsere på Berlingske Tidende – eller et eller andet uden for deres egentlige ekspertise. Konklusionen er derfor knap så smuk: Humanister har den højeste ledighed og den laveste indtjening blandt akademikere.

Det skyldes, at vi i de forløbne årtier har skævvredet udbuddet af arbejdskraft ved at uddanne for mange humanistiske kandidater og for få læger, tandlæger, civilingeniører og jurister. Unge, begavede mennesker er derved blevet sporet ind på erhvervskarrierer, som næppe er optimale for dem eller for den samfundsmæssige vækst. Af samme grund er mange humanistiske akademikere i dag en lagervare. Fejluddannede og arbejdsløse.

Unge, begavede mennesker er blevet sporet ind på erhvervskarrierer, som næppe er optimale for dem eller for den samfundsmæssige vækst.

Sådan lyder en sammenfatning af humanisternes situation fra Nils Groes, cand. polit., tidligere direktør for Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut og nu adjungeret professor i uddannelsesøkonomi ved DPU.

Fra midten af 1980'erne har Nils Groes stået i spidsen for at lave systematiske fremskrivninger over beskæftigelse og ledighed fordelt på uddannelse. Seneste bidrag er bogen *Akademikernes arbejdsløshed og indtjening – brikker til et mønster*, der bugner af tal og kurver om udbud og efterspørgsel og ledighed og lønninger. Bogens gode nyhed er, at akademikere ikke har grund til at frygte en stigende arbejdsløshed frem til 2015. Den dårlige nyhed er, at der de sidste par årtier er sket en fejlfordeling af

ressourcer til de akademiske uddannelser. Alarmerende illustreret ved at vi i 2015 på en og samme tid vil have et overudbud af humanistiske kandidater og mangel på læger, tandlæger, jurister og civilingeniører.

Vi tror ikke på fakta

Men hvordan kunne fejlfordelingen finde sted? Hvem lod det ske? Ifølge Nils Groes skete – og sker – det både med systemets viden og mod bedre vidende:

»De systematiske fremskrivninger af beskæftigelsen og ledigheden, vi har foretaget siden midten af 1980'erne, har til stadighed varslet om den situation, vi står i nu. Men jeg kan også konstatere, at det hovedansvarlige ministerium, Undervisningsministeriet, aldrig har været *hooked* på sådanne oplysninger. De tal har aldrig sagt dem forfærdelig meget. Det kom fint til udtryk, da ministeriet i 1990 selv lavede en række fremskrivninger. For dernæst at ignorere de facts, de kom frem til.«

Undervisningsministeriets fremskrivninger står i en lille bog, *Uddannelsesbetingede tilpasningsbehov på arbejdsmarkedet – metode og eksempler*. Den rummer prognoser for de næste 20 år. Og mod alles forventninger – i 1990 – pegede de på, at der ville blive overflod af ingeniører og økonomer; men mangel på læger og lærere. Bogen fik professor Nils Groes og lektor Anders Holm til at skrive kronikken *Skal vi fodre svin med økonomer i Berlingske Tidende*. Her konstaterede de, at ministeriets prognoser egentlig lagde op til at ændre hele uddannelsespolitikken. Men det gjorde daværende – og nuværende – undervisningsminister Bertel Haarder ikke. I stedet advarede ministeriet mod at tro på, at egne prognoser skulle give anledning til politiske indgreb. Bogen skulle blot stimulere en debat.

Undervisningsministeriet er dog ikke alene om at advare mod at tro på sådanne fremskrivninger. I efteråret 2003 advarede Det Økonomiske Råd også mod at fæste for megen lid til prognoser for 'fremtidige behov' af specifikke uddannelsesgrupper, da prognoserne er forbundet med stor usikkerhed. Så

hvorfor skal vi fæstne lid til prognoser overhovedet? Hør Nils Groes' argument:

»Det siges, at enhver, der spår om fremtiden, tager fejl. Således tager jeg også fejl. Men i forhold til beskæftigelsessituationen i 2015 må du alligevel kalde mig Mads, hvis der ikke også om ti år er et overbud af humanistiske akademikere. Jeg ligger ikke inde med sandheden om situationen i 2015.

Mange humanistiske akademikere er i dag en lagervare. Fejluddannede og arbejdsløse.

Men vi ved dog temmelig meget om arbejdsmarkedet i 2015. Det skyldes, at de fleste, som er på arbejdsmarkedet i 2015, også er der i dag. Vi ved for eksempel, at der er et antal tusinde cand.mag.er med job i den private sektor, der med begejstring vil tage et uddannelsesrelevant og bedre lønnet job som gymnasielærer. Sådan nogle almindelige common sense tanker fortæller én, at vi kan vide meget med rimelig sikkerhed. Men egentlig behøver hverken du eller andre tro på mine fremskrivninger. I stedet kan I se på ledigheden i dag og for ti år siden. Disse tal er ikke en trossag. Mit problem er, at også interessen for historiske tal halter slemt. For nylig læste jeg et interview med en ung færdiguddannet humanist. Hun fortalte, at hendes beskæftigelsessituation så forfærdelig ud. Og at hvis hun havde vidst det, så ville hun aldrig have begyndt den uddannelse. Så er det, jeg siger: *Ja tak, du. Du kunne da bare have set i ledighedsstatistikkerne*. De vil have givet dig et kraftigt fingerpeg om, at du var ved at begynde et *brødløst studium*. Spørgsmålet må være, hvorfor så mange studenter er blevet lokket til at begynde studier, der er så brødløse. Hvorfor er de uvidende om deres fremtidige beskæftigelsesmuligheder?«

Lokket til brødløse studier

Nils Groes' forklaring er umiddelbart enkel: Vi mangler ikke viden om unge menneskers beskæftigelses- og livsindkomstsituation. Det, vi mangler, er at gøre ►

Mange humanister ender i job uden for deres kerneområde til en lavere løn. Mange er receptionister på hoteller, korrekturlæsere – eller noget andet uden for deres egentlige ekspertise.

Humanisternes arbejdsløshed

- Den samlede danske arbejdsstyrke er i 2005 på cirka 2,5 mio. Akademikere udgør 180.000. Antallet af akademikere er i perioden fra 1980 til 2005 steget med 110.000 personer; fra ca. 70.000 til 180.000. Det svarer til en stigning på ca. 160 procent. Antallet af humanistiske akademikere er i samme periode steget fra ca. 10.000 til 35.000. Det svarer til en stigning på 250 procent.
- I 1980 var humanistiske akademikere stort set ikke beskæftiget i den private sektor. I 2001 beskæftigede den private sektor 9.000. I 2001 udgjorde det en tredjedel af alle beskæftigede humanistiske akademikere. Og var udtryk for en syvfoldning af antal beskæftigede humanistiske akademikere i den private sektor i forhold til 1980.
- I perioden 1980 til 2002 steg udbuddet af humanistiske akademikere med 300 procent. Efterspørgslen kunne ikke opsuge alle disse humanister.
- Fra 2002 til 2015 vil udbuddet stige med 30 procent, men den akkumulerede ledighed betyder, at det fremtidige arbejdsmarked ikke kan opsuge alle de ledige humanister. Derfor vil humanistiske akademikere i 2015 stadig være den gruppe blandt akademikere med den største ledighed.

Kilde: Akademikernes arbejdsløshed og indtjening – brikker til et mønster af Nils Groes m.fl., AKF 2004.

Foto: Getty

- brug af denne viden i forhold til de unge. Og ansvaret for uvidenheden lægger han på hele uddannelsessystemet: Fra politikere og ministerier over universitetsledelser til den enkelte lærer og vejleder – og videre til den studerende selv. Er det så dem – det samlede system – der forleder studenter til at tage de forkerte uddannelser?

Jeg vil hellere have, at en student uddanner sig til en brødløs humanist, end at han ikke uddanner sig. Enhver uddannelse er altså bedre end ingen uddannelse.

»Det er mere kompliceret end som så. For vi skal være meget varsomme med at diktere, hvor de unge skal bevæge sig hen uddannelsesmæssigt. Vi skal være varsomme med at fortælle, hvad en forkert uddannelse er for den enkelte. Jeg går ikke ind for at lave adgangsbegrænsninger til studierne. Hvis man gør det – som inden for lægestudiet – så bør vi gøre det forholdsvis blidt. Vi skal huske på, at selv de fleste fejluddannede humanister jo får arbejde alligevel. Og at de måske også har personlig glæde af deres uddannelse, selv om de ender som receptionister. Jeg vil hellere have, at en student uddanner sig til en brødløs humanist, end at han ikke uddanner sig. Enhver uddannelse er altså bedre end ingen uddannelse. Unge, som virkelig brænder for at blive filosoffer, skal have lov til at blive det. Også selv om der kun er én filosofstilling opslået hvert andet år. Forudsætningen for accept af et sådant valg må dog være, at de går ind i det fuldt vidende om de eksisterende facts om ledighed og løn. Sådant er det ikke i dag,« siger Nils Groes og fortæller, hvordan incitamentet til at lokke og lede unge opstår:

»Tag nu DPU. Hvis tilgangen til en uddannelse falder, så sker der også et fald i de ressourcer, staten putter i universitetet. Så ryger levebrødet for nogle lærere her på stedet. Det betyder, at sådan som tingene er skruet sammen, så har også DPU et positivt incitament til at farve deres egne studier lyserøde. Incitamentsstrukturen er forkert, når universiteterne informerer ud fra egne snævre interesser. Konse-

kvensen er, at de siger alt mulig sludder om, at man ikke kan spå om fremtiden: 'Hvem ved i det hele taget noget? Og vi har brug for et videnssamfund'. Alt sådan noget kommer væltende ud af lærde professorer.«

Kontant vidensvejledning

Bedre vejledning er tidens løsen. Det betyder, at en af de vigtigste opgaver for uddannelsessystemet er at sikre, at den enkelte studerende får mulighed for at træffe velinformerede, omverdens- og arbejdsmarkedsbevidste og selvstændige valg. Men gør den moderne studerende ikke det i forvejen?

»Nej,« lyder det fra Nils Groes. »Unge får ikke de relevante eksisterende kontante oplysninger, de kunne få. Jeg har ikke videnskabeligt belæg for at sige det, men det er, hvad jeg hører fra lærere og vejledere ved universiteterne. Mange af dem mener, at de overhovedet ikke skal regne med, hvad arbejdsmarkedet siger. Dertil kommer, at jeg efterhånden hører mange brødløse humanistiske akademikere sige, at de ville have valgt anderledes, hvis de havde vidst bedre. Vi må til at spørge os selv om, om det ikke var rimeligt at lægge ansvaret for vejledningsfunktionen under Beskæftigelsesministeriet i stedet for under (Videnskabs-) og Undervisningsministeriet.«

De unge vælger ikke den karrierevej, der giver dem mest smør på brødet. Det afgørende er den faglige interesse.

For Nils Groes er kontante informationer lig med oplysninger om ledighed og løn. Men hænger de unges uddannelsesvalg sammen med en sådan individuel økonomisk kalkule? Eller er det som professor Erik Jørgen Hansen, DPU, fortæller os i bogen *Uddannelsessystemerne i sociologisk perspektiv*, at idéen om uddannelsesvalg som resultat af en individuel økonomisk kalkule er en urealistisk og ufunderet sociologisk antagelse, mens de unges valg i virkeligheden afgøres af et samspil mellem opvækstmiljø og uddannelsessystemets struktur og indholdsmæssige opbygning?

Nils Groes

Cand.polit., adjungeret professor i uddannelsesøkonomi ved Institut for Pædagogisk Psykologi, Danmarks Pædagogiske Universitet. Nils Groes er tidligere direktør for Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut. Er forfatter og medforfatter til en række publikationer om uddannelsesøkonomi, bl.a.:

- Akademikernes arbejdsløshed og indtjening – brikker til et mønster. AKF 2004.
- Regnestykker og ønsketænkning, AKF 2000
- Uddannelser og uligevægte på arbejdsmarkedet 1980-2017, AKF 1999

Personlig hjemmeside: www.dpu.dk/om/nigr

»Selv om jeg er økonom, så er jeg godt klar over – og enig med Erik Jørgen Hansen i, at de unge ikke vælger den karrierevej, der giver dem mest smør på brødet. Faktisk har vi undersøgt det og konstateret, at et ungt menneske ikke tænker på at maksimere sin livsindkomst som det første, når han eller hun skal vælge uddannelse. Det afgørende er den faglige interesse. Alligevel tror jeg, at vi står i en situation, hvor det ville have betydning for unge mennesker, hvis de fik mere kontant viden om deres beskæftigelses- og livsindkomstsituation. Jeg tør vædde med, at jeg kunne gå ud i en 3. G. og give dem en times foredrag, så de virkelig fik mere viden, end de har i dag. Der er for lidt viden,« siger Nils Groes. ▲

Claus Holm
clho@dpu.dk